

1940

OCH BEREDSKAPEN

Av överstelöjtnant NILS KINDBERG

Efter 1938 och 1939 års gradvisa försämring av läget i Europa, med öppet krigsutbrott Tyskland-Polen som följd och kulmen i september 1939, inträder på senhösten det året en ny försämring, tätt inpå oss, genom det sovjetryska överfallet på Finland den 30 november 1939. Svenska försvarsberedskapsstyrkor omgrupperas då till försvar mot angrepp norr- och österifrån. I Mellan-europa följs det tyska blixtkriget mot Polen i september av ett slags "sitt-krig", där från oktober Tyskland och Frankrike utan allvarligare stridskontakter båda fortsätter att kraftigt stärka sina västra, respektive östra gränsbefästningar och i övrigt förbereder sig för nästa skede. Storbritannien avvaktar likaså, med samtidig kraftig strävan att stärka sitt inför väntad kamp i väster alltför svaga flyg. I USA dominerar amerikanska isolationister tillsvidare politiken, under det att i Asien Japans redan 1937 påbörjade anfallskrig mot rasfränden Kina alltjämt pågår.

Kort efter det att Moskva genom den hårda våldsfreden den 13 mars

1940 triumferat över det av de ryska massinsatserna till lufts och till lands vid Karelska näset besegrade Fin-

FLYGVAPEN-NYTT fortsätter här serien om de kritiska år, när Sverige under det andra världskriget höll krutet torrt och av alla krafter sökte förbättra sitt försvar. I dag är det närmast händelserna under 1940 — "Weser-übungs" kritiska år — som här återkallas i minnet. För att vi inte skall glömma. Historien har ju tyvärr en viss fallenhet för att upprepa sig.

land och påtvingat detta vårt broderland betydande landavträdelser m m, flammar den 9 april 1940 krigslågan upp på nytt. Vi har den då ännu närmare inpå oss. Hitlers "Tredje rike" har startat sin "Weser-übung", det främst av dess starka flyg möjliggjorda blixtanfallet mot ett nära nog avrustat Norden. Som händelserna utvecklar sig blir det i första hand våra naboländer Danmark och Norge, som får böta för sin svaghet

och snabbt blir två av Tyskland ockuperade länder. Danmark tas på tolv timmar, Norge på åtta veckor. Redan före och än mer under operationen är det ingalunda klart att Sverige skall lämnas utanför det hela.

Det för Sverige i hög grad kritiska året 1940 präglas beredskapsmässigt sett främst av två "kriser" under första halvåret — aprilkrisen 1940, i samband med tyskarnas blixtanfall på Danmark och Norge, samt majkrisen 1940 — uppkommen under tiden för de avslutande striderna i Nordnorge (Narvik m m) och de tyska, därunder med ökad skärpa framförda kraven på transitering av tysk krigsmateriel och på rätt till sk permittentresor från ockupationsstyrkorna i Norge till hemlandet m m. Med anlitande av viktiga svenska järnvägslinjer. Bidragande orsak till kravens skärpa är även tyska farhågor för svensk passivitet i den händelse att västmakterna igångsätter en offensiv via Nordnorge med de svenska malmfälten i Lappland som första mål.

APRIL 1940: jaktplan J 9 ur den enda till F8 då levererade första divisionen. I maj—juni lyckades vi hemföra ytterligare bortåt 50 J 9 plan (Seversky-Republic EP-1) över finska Petsamo vid Ishavet, under stora äventyrligheter. Motor en 910 hkr Pratt & Whitney TWC3. Toppfart ca 470 km/tim. Två 8 mm fasta kulsprutor (motorstyrda) och två fasta 13 mm automatkanoner (i vingarna).

Sedan de ovannämnda april- och majkriserna ebbat ut och den närmaste krigsfaran för Sveriges del synes tillfälligt över följer en ny period, kännetecknad av fortsatta ansträngningar på försvarsmaktens områden — och därvid inte minst för flygvapnets stärkande. En rad nya utredningar och förslag framläggs då för statsmakterna. De klargör vilka åtgärder, som måste vidtagas genom riksdagsbeslut m m, för att öka tillgången på flygförband, personal, flygmateriel och produktionskraftig, effektiv flygindustri. Vidare kan noteras åtgärder för att tillgodose landets drivmedelsbehov. Flygvapnets ledning, dess chef, stab och förvaltning förser därvid i rask följd "ÖB" och försvarsminister med alla de grundliga, synnerligen arbetskrävande underlag, som behövs för framställningar och beslut.

LÄGET OMKRING 1 APRIL

Efter Moskva-freden i mitten av mars kan anfall mot Sverige främst ansättas flygledes, som bombanfall och luftlandsättningar, samt i viss mån sjöledes. Överskeppningsföre-

tag är dock starkt försvårade av is. Efter april månads ingång medför en ovanligt snabb ismältning ökade möjligheter för sjöburna anfall, samtidigt som riskerna för anfall flygledes kvarstår. Diplomatisk aktivitet skaffar fram upprepade varningar till regeringen, målade om tyska fartygsanhopningar i nordtyska hamnar, ilastningsövningar där och andra förberedelser, som tyder på en kommande tysk invasion. Målet är dock ovisst. Gäller det England, Sverige, Danmark eller Norge, frågas det. ÖB:s förslag om beredskapsökningar lämnas dock länge obeaktade.

Om läget vid flygvapnet vid den tiden kan noteras:

- den 28 februari 1940 har svenska riksdagen — starkt påverkad av krigsläget i Finland — tillmötesgått flygvapnets och ÖB:s förslag av december 1939 och beslutat att från nästa budgetårsskifte — den 1 juli 1940 — börja öka flygvapnet med två jaktflottiljer (F 9 och F 10), en fjärrspaningsdivision vid F 3 (tvåmotoriga plan) och en marinspaningsdivision vid F 2 (enmotoriga plan).
- flygplananskaffningen för dessa nya flygförband vilar vid tiden för beslutet ganska mycket i framtidens sköte,
- i mitten på mars återkommer till Sverige huvudparten av F 19, det svenska, frivilliga Finlandsflyget (stab, bombgrupp och jaktdivision), efter sin hedrande krigsinsats,
- i slutet av mars, inför det ånyo spända utrikesläget, organiseras provisoriskt en fjärrspaningsgrupp om 4 tvåmotorplan (B 3 och P 5) vid F 3 — en början till den av riksdagen i februari f o m halvårsskiftet 1940 där beslutade fjärrspaningsdivisionen. Gruppen erhåller f o m den 1 april 1940 namnet "4:de divisionen F 3",
- sedan vinterhalvårets början är en enmotorig spaningsgrupp ur F 3 (Fokker-plan S 6) förlagd till Skåne för viss spaning och sjöfartsövervakning vid Öresund,
- under samma tid har vissa reducerade, marinsamverkande flygförband ur F 2 (en T 2-grupp, en S 5-division och en S 9-grupp) beordrats kvarstå under marin-

chefen för fortsatt flygspaning (norra Östersjön, kustfarvattnen m m) och sjöfartsskydd,

- vidare finns vid flygvapnets depåer (flottiljer) i allt sex för flygeskadern m m avsedda beredskapsdivisioner, samt skolor och verkstäder m m, allt under forcedrad utbildning, materielöversyn och materielkompletteringar så långt ske kan,
- den sedan oktober 1939 förpupade flygeskaderns chef, dåvarande översten *Bengt G:son Nordenskiöld* — då tillika flygstabschef — och hans eskaderstab finns i Stockholm, där Nordenskiöld såsom flygstabschef lyder under flygvapenchefen, generallöjtnant *Torsten Friis*, och såsom flygeskaderchef är direkt underställd ÖB, general *O. G. Thörnell*,
- natten den 6–7 april verkställer F 1 en av ÖB beordrad ombasering av en grupp B 3-plan ur sin beredskapsdivision (2/F 1) till Bulltofta vid Malmö, för strategisk flygspaning över södra Östersjön,
- beredskapsjaktflyget, ej fullt två Gladiator-divisioner (J 8 och J 8 A) och ett fåtal från USA nyss hemförda nya Seversky-Republic EP-1 (J 9) ur F 8 befinner sig, efter upprepade ombaseringar av sina J 8:or den gångna vintern mellan Bulltofta och Barkarby, samlat på sin fredsbas Barkarby.

APRILKRISEN FÖR DÖRREN

För Sveriges del förestår nu en av hela den förstärkta försvarsberedskapstidens farligaste kriser. En förstärkning ytterligare av beredskapen, när den anbefalles, blir i det närmaste liktydig med allmän mobilisering. Av politiska försiktighetsskäl kallas den dock "organisering". Vid flygvapnet är då — jämlikt statsmakternas snäva beslut av 1936 — blott fem av de efter sju uppsättningsår tilltänkta sju flygflottiljerna uppsatta, och det endast till högst omkring två tredjedelar av sin styrka.

Måndagen den 8 april är de till ÖB inkomna underrättelserna så oro-

ande, att en högkvartersorder utsänds, enligt vilken vårt flyg skall förbereda både snabbast möjliga övergång till krigsfot och ett skyndsamt intagande av planerad, så långt möjligt skyddad, spridd basering på krigsbaser. Den gruppering, som skall gälla är:

- flygeskadern — med tillfälliga baser i Skåne, på västkusten och i Norrbotten — tills vidare på ordinarie baser i östra Sverige,
- F 8 — vår enda befintliga, ännu ofullständiga jaktflottilj — med sina få J 8-plan m m på baser invid Stockholm, för huvudstadens luftförsvar, och härvid underställd militärområdesbefälhavaren i Östra militärområdet,
- en spaningsgrupp F 3 (2:dra spaningsgruppen F 3) — med några S 6-plan m m på flygfält intill Boden, där underställd chefen för 2:dra armékåren,
- F 3 (utom den nyuppsatta fjärrspaningsgruppen och den nyss ovan nämnda, direkt armésamverkande S 6-gruppen) på baser i Östergötland, främst Malmen — avsedd att från senare anbefalld tidpunkt med delar underställas chefen för 1:a armékåren i Syd-sverige,

- F 2 — med vissa till marinen detacherade förband enligt plan fördelade på olika sjömilitära baser, chefer och uppgifter — samt återstoden vid sin depå Hägernäs,

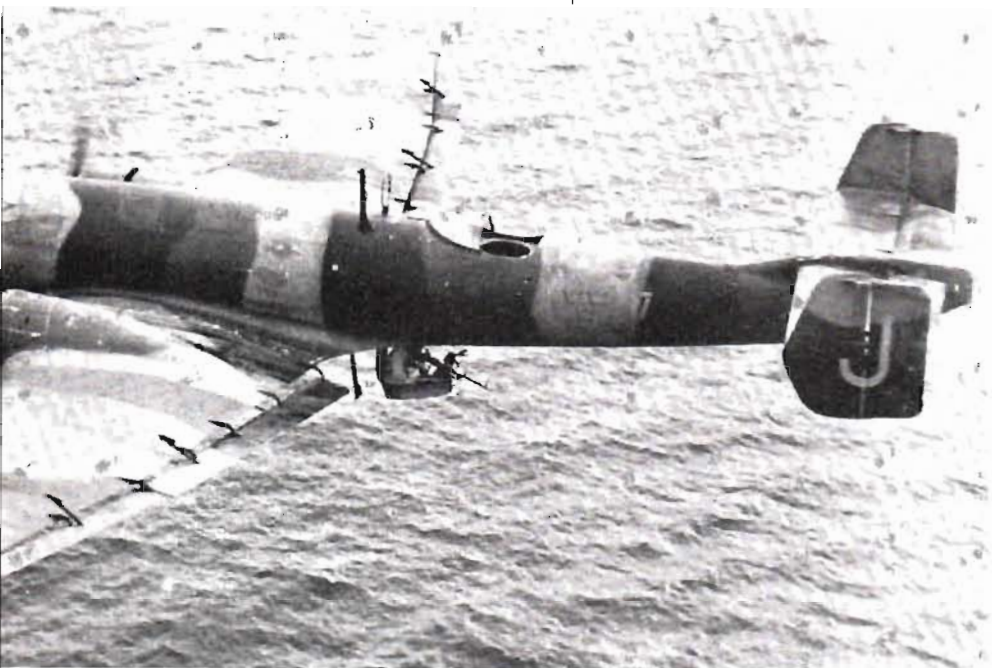
1940 ÅRS F4 — en "lätt" bombdivision, flygplan B 4 och B 4 A (Hawker Hart) av tidig 30-talsmodell. Ursprungligen anskaffade som spaningsplan typ S 7 och S 7 A. Motor brittisk Bristol Pegasus eller svensktbyggd Nohab Mercury VII A (580 hkr). Flygvikt 2,2 ton, bomblast 0,2 ton. Toppfart ca 260 km/tim.

- ett mindre flygbasförband ur F 8 transportberett för eventuell användning på Åland.

Tisdagen den 9 april väcks de nordiska folket i arla morgonstund. Bomben har briserat! Tack vare sitt starka flyg har tyska krafter redan kort efter gryningen genomfört "Weser-übungs" första fas. Köpenhamn

FLYGESKADERNS "TYNGSTA" år 1940: då och länge därtill (t o m 30/6 1944) var F1:s tunga bombplan B 3 (Junkers Ju 86 K) flygeskaderns "klubba". En förstärkt division sådana plan låg i dagningen den 12 april 1940 stridsberedd över Oresund, redo till försvar mot tysk invasion. Flygvikt ca 8 ton, bomblast ca 1 ton, toppfart ca 340 km/tim.

och Oslo är efter snabbt genomförda, överraskande luft- och sjöland-sättningar m m i säker tysk besittning. I Norge har landets viktigaste flygplatser, kuststäder och större hamnar — Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim och Narvik — besatts ungefär samtidigt med Oslo. I Danmark är hela landet som nämnts snabbt ockuperat efter tolv timmar. Anfallet genom Norge går i hastigt tempo vidare norrut samt tätt fram till svenska gränsen. Så går det alltså till när nationer tas på sängen i blixtrkrigens tidevarv! Vårt spaningsflyg kan både den 9 april och följande dagar inrapportera ett flertal tyska luft- och sjötransporter, de flesta med kurs på Norge. Sveriges regering bifaller nu omsider ÖB:s upprepade framställningar om beredskapsförstärkningar. Dessa kommer att gälla — förutom flygvapnet och marinen — organisering och samling av arméstridskrafter till södra och västra

Sverige. Högkvartersorder om verkställighet av regeringsbesluten följer i snabb takt.

NÅGRA APRILDRAG 1940

Orderna till och inom flygvapnet den 9 april verkar i korthet så:

- de hösten 1939 efter Polen-krigets slut anbefallda beredskapslättnaderna upphävs omedelbart,
- högsta möjliga förstärkta försvarsberedskap gäller åter, all hempermitterad personal återinkallas,
- samtliga krigsförband och depåer m m organiseras snarast möjligt för neutralitetsvakt,
- nyss fastställd B-organisation, i det närmaste lika med krigsorganisation gäller,
- flygeskaderchefen kvarstår samtidigt såsom flygstabschef,
- förberedd krigsbasering intas i huvudsak; undantag F 4, som — åderlåtet i Finland — kvarstannar på sin depå Frösön,
- påbörjad ordinarie utbildning av personal och förband, enligt sommarhalvårets nyss ikraftträdna, stora utbildningsorder, fortsätts i möjlig utsträckning,
- behövliga civila flygplan, motorfordon och motorbåtar förhyrs,
- Norrköpings civila flygfält bemannas med en basgrupp (mot-svarande de senare basbataljonerna),
- förut igångsatt strategisk flygspanning i söder, öster och väster fortsätter, den utökas när så krävs till rum, tid och frekvens.

Onsdag den 10 april är de beordrade åtgärderna i huvudsak slutförda, så långt tid och tillgängliga resurser förslår. Mycket återstår dock att förbättra och komplettera. Så sker därefter över hela linjen — vid staber, förvaltning och förband, flottiljdepåer, skolor, verkstäder m m.

En närmare redogörelse för flygvapnets numerär, flygförbandens indelning o d för de fortsatta kritiska momenten under vårkriserna 1940 följer i nästa Flygvapen-Nytt, nr 1/66.